

Kritik mot åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Uppsala, och Polismyndigheten i Uppsala län för handläggningen av en förundersökning där målsäganden var under 18 år

Beslutet i korthet: I en förundersökning om misshandel och olaga hot där målsäganden var under 18 år noterades en person som skäligen misstänkt i samband med att anmälan registrerades i september 2007. Först cirka 17 månader senare lades förundersökningen ned. Jag konstaterar att handläggningen initialt inte bedrevs tillräckligt skyndsamt. Där-efter uppstod svårigheter att få kontakt med målsäganden. Sådana omständigheter kan vara en godtagbar anledning till att överskrida den frist som gäller för handläggningen. När förundersökningsledaren väl konstaterat att det inte fanns förutsättningar att driva utredningen vidare borde emellertid utredningen ha kunnat läggas ned betydligt tidigare. Utredningen har också visat på brister i diarieföringen hos såväl polisen som åklagaren.

Anmälan

AA framförde i en anmälan, som kom in till JO i juni 2009, klagomål mot Polismyndigheten i Uppsala län och Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Uppsala, för långsam handläggning av en förundersökning i vilken han var angiven som gärningsman. Målsägande var hans dotter BB, som var 17 år när polisanmälan gjordes. Han uppgav bl.a. att han trots upprepade kontakter med polisen inte kallats till förhör och att han heller inte meddelades när förundersökningen lades ned.

Utredning

Handlingar i polismyndighetens ärende K28090-07 och åklagarkammarens ärende AM-90193-07 begärdes in. Av dessa framgick bl.a. följande. Den 19 september 2007 upprättades en polisanmälan om misshandel och olaga hot. AA registrerades som skäligen misstänkt. Målsäganden, född år 1990, hördes samma månad. Under oktober och november hördes två vittnen varefter målsäganden hördes på nytt i februari 2008. Åklagaren gav därefter direktiv om bl.a. förnyat förhör med målsäganden. Den 26 februari 2009 beslutade åklagaren att lägga ned förundersökningen med motiveringen att brott inte kunde styrkas.

Ärendet remitterades till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över handläggningstiden i ärendet.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren CC) kom in med ett remissvar jämte upplysningar från kammarchefen, chefsåklagaren DD och kammaråklagaren EE. (Kammarchefens upplysningar har här utelämnats.)

EE beklagade att handläggningen dragit ut på tiden och uppgav sammanfattningsvis följande. Ärendet initierades som ett samrådsärende på Barnahuset i Uppsala. Hon bedömde ärendet som hedersrelaterat och ett målsägandebitråde utsågs till målsäganden som placerats på ett skyddat boende. I september 2007 gav hon flera muntliga direktiv till utredaren. Ett av dessa dokumenterades på aktkappan. I november gav hon ytterligare direktiv. I februari 2008 gav hon direktiv om att målsäganden skulle höras på nytt, vilket endast framgår av en anteckning på ett föreläggande från tingsrätten. Vid tidpunkten stod det klart att målsäganden inte ville att ett av vittnena skulle höras och att ett annat vittne inte ville ställa upp och lämna uppgifter. Hon kontaktade utredaren och försökte påskynda ärendet och hade flera muntliga kontakter med honom under tiden april fram till september, vilket inte kan utläsas i diariet men framgår av en tjänsteanteckning som utredaren gjort. I september skickade hon en påminnelse.

Vidare kontaktade hon målsägandebiträdet för att få hjälp att nå målsäganden vilket inte heller diariefördes. Då utredaren vid flera tillfällen misslyckats med att nå målsäganden ombads han att kontakta målsägandebiträdet för besked om målsäganden ville medverka i utredningen innan ett eventuellt beslut om nedläggning kunde fattas. Inte heller målsägandebiträdet lyckades få tag i målsäganden. I december skickade hon en ny påminnelse till polisen och kammarchefen FF underrättades. Påminnelsen skickades i pappersform men finns inte kvar i akten. Utredaren ombads sammanfatta alla försök som gjorts för att nå målsäganden. Den 26 februari 2009 inkom sammanfattningen och förundersökningen lades ned samma dag. – Den misstänkte hördes aldrig då det redan innan samtliga angivna vittnen var hörda stod klart att målsäganden inte ville medverka. Eftersom den misstänkte inte hördes eller delgavs brottsmisstanke underrättades han inte om beslutet i förundersökningsfrågan.

CC gjorde följande bedömning.

Utredningen har avsett misstanke om att en pappa gjort sig skyldig till misshandel och olaga hot mot sin dotter. Brotten anmäldes den 18 september 2007. Målsäganden var vid tidpunkten för anmälan 17 år. Eftersom det redan då fanns en skäligen misstänkt person har tremånadersfristen börjat löpa omedelbart. Beslut i åtalsfrågan skulle därför, enligt huvudregeln, ha fattats senast den 18 december 2007. Det kan konstateras att fristen överskridits med drygt 14 månader. Detta är givetvis en lång tid.

Den huvudsakliga anledningen till att utredningen dragit ut på tiden synes vara svårigheterna att, efter det inledande förhöret, få kontakt med målsäganden. Enligt min uppfattning måste problem med att nå centrala bevispersoner – i synnerhet målsäganden – vara en sådan särskild omständighet som kan utgöra skäl att överskrida tremånadersfristen. Jag har inte anledning att ifrågasätta åklagarens bedömning att det fanns behov av ett kompletterande förhör och att det var angeläget att klargöra målsägandens inställning innan beslut fattades om förundersökningen skulle drivas vidare eller läggas ned. I detta fall anser jag således att det funnits skäl att överskrida den föreskrivna fristen.

Inledningsvis tycks utredningen ha bedrivits förhållandevis aktivt och flera förhör har hållits under hösten 2007. I december 2007 stod det klart att ett av vittnena inte ville lämna några uppgifter och när polisen i februari 2008 fick kontakt med målsäganden uppgav hon att hon inte ville blanda in ett av de andra vittnen som åklagaren gett direktiv om att höra. Därefter har åklagaren gett direktiv om att höra målsäganden på nytt. Detta direktiv, som ska ha lämnats i februari 2008, har inte diarieförts. Inte heller de ytterligare kontakter som åklagaren uppgett att hon haft med utredningsmannen under tiden april till september 2008 är dokumenterade och diarieförda, vilket i sig är en tydlig brist. Detta gör det svårt att i efterhand bedöma om åklagaren varit tillräckligt aktiv i sitt förundersökningsledarskap. Av handlingarna framgår dock att såväl utredningsmannen som målsägandebiträdet tycks ha gjort flera försök att få kontakt med målsäganden utan att lyckas. Min bild är därför inte att utredningen präglats av passivitet.

Den 22 september 2008 skickade åklagaren en skriftlig påminnelse till polisen och, såvitt framgår av kammarchefens yttrande, underrättade åklagaren den 20 oktober 2008 den dåvarande kammarchefen om ärendet. Kammarchefen underrättade i sin tur den operative chefen för polisen den 17 december 2008.

På åklagarens begäran har utredningsmannen upprättat en tjänsteanteckning, daterad den 19 december 2008, avseende sina försök att få kontakt med målsäganden. Handlingen inkom till åklagaren först den 26 februari 2009. Vad detta dröjsmål berott på är inte känt. Samma dag som åklagaren fick del av uppgifterna lades förundersökningen ned.

Jag delar naturligtvis åklagarens bedömning att det är beklagligt att utredningen dragit ut på tiden. Huruvida förundersökningen skulle ha kunnat läggas ned tidigare än som skedde, med andra ord om ansträngningarna att nå målsäganden har pågått för länge, är svårt att ha en bestämd uppfattning om. Det bör dock understrykas att när det gäller den aktuella typen av ärende är det särskilt angeläget att uttömma möjligheterna att få den information från målsäganden som behövs för att kunna göra en bedömning av om förutsättningar finns att driva utredningen vidare. Det kan också konstateras att åklagaren, när hon har bedömt försöken att nå målsäganden som utsiktslösa, omgående har fattat beslut om nedläggning.

Avslutningsvis noterar jag att det finns vissa omständigheter som tyder på att åklagaren inte varit fullt så aktiv som hade varit önskvärt, men med tanke på oklarheterna rörande ärendets handläggning är det inte möjligt att med säkerhet uttala sig om åklagaren på ett tillräckligt aktivt sätt har försökt att driva förundersökningen framåt. De oklarheter som finns rörande handläggningen är givetvis otillfredsställande. Iakttagelserna i detta ärende är en tydlig påminnelse om vikten av att dokumentera och diarieföra alla de åtgärder som vidtas under en förundersökning.

Ärendet remitterades till polismyndigheten för upplysningar och yttrande rörande handläggningstiden. Polismyndigheten (länspolismästaren GG) kom in med ett remissvar jämte upplysningar från den ansvarige utredaren HH.

HH upplyste i huvudsak följande. Åklagaren gav efter första förhöret med målsäganden direktiv om att vittnen skulle höras. Målsäganden ville dock inte att ett av vittnena skulle höras och ett annat vittne avböjde att medverka. Efter direktiv från åklagaren kallades målsäganden, tillsammans med målsägande-biträdet, till ett nytt förhör den 5 mars 2008 men infann sig inte. När han kontaktade henne uppgav hon att hon missuppfattat tiden för förhöret. Hon ombads kontakta målsägandebiträdet och återkomma med förslag på ny tid för förhöret.

Den 19 mars 2008 sökte han målsäganden men fick inte tag på henne. Samma dag kontaktade han målsägandebiträdet som inte heller lyckats nå målsäganden. Han sökte därefter målsäganden upprepade gånger vilket han meddelade åklagaren. I

november kontaktade han åter målsägandebiträdet som också försökt nå målsäganden under hösten, dock utan att lyckas. Uppskattningsvis har han försökt nå målsäganden vid minst 17 tillfällen via telefon samt skickat 5 sms. Efter åklagardirektiv upprättade han, den 19 december, en tjänsteanteckning om sina försök att nå målsäganden men missade att föra över handlingen till åklagaren, som efter en muntlig påminnelse fick tjänsteanteckningen den 26 februari 2009.

– AA har kontaktat utredaren upprepade gånger och begärt besked om när han skulle kallas till förhör. Han informerades om att han skulle bli meddelad förhörs-tid men har inte blivit lovad att han skulle kallas till förhör inom två veckor.

GG gjorde följande bedömning.

Det aktuella ärendet har avsett misstanke om att en pappa gjort sig skyldig till misshandel och olaga hot mot sin dotter. Vid tidpunkten för anmälan var målsägaren 17 år. Pappan blev vid upprättandet av anmälan misstänkt, varför tremånadersfristen enligt 2 a § förundersökningskungörelsen började löpa från den 19 september 2007. Beslut om att lägga ned förundersökningen fattades först i februari 2009, vilket innebär att fristen enligt huvudregeln överskridits med en lång tid.

Av vad som framgått ovan har den huvudsakliga anledningen till den långa handläggningstiden varit att målsägaren efter det inledande förhöret inte kunnat nås. Under våren 2008 har upprepade försök att få kontakt med målsägaren gjorts av utredaren utan resultat. Vid kontakt med åklagaren har denna uppgett att fortsatta försök ska göras då det var av vikt att målsägaren hördes igen. Utredaren har fortlöpande under sommaren och hösten 2008 försökt att nå målsägaren både via telefon och sms samt även kontaktat hennes målsägandebiträde. Vid samtal med målsägandebiträdet uppgav denne att inte heller han hade lyckats komma i kontakt med målsägaren. Polismyndigheten anser att det är olyckligt att den aktuella utredningen dragit ut så länge på tiden. Utredaren har dock följt de direktiv som givits av åklagaren och muntligen berättat för åklagaren om sina försök att nå målsägaren.

Polismyndigheten betvivlar inte att utredaren följt åklagarens direktiv och därmed utfört de tjänsteuppgifter som ålagts honom. Myndigheten anser dock att en noggrannare dokumentation av alla vidtagna åtgärder i ärendet borde ha skett. Det är av största vikt att det tydligt framgår av handlingarna varför utredningen pågått så lång tid då det avser en utredning som enligt förundersökningskungörelsen ska bedrivas med särskild skyndsamhet.

I december 2008 uppdrog åklagaren åt utredaren att upprätta en tjänsteanteckning där det framgick att målsägaren försökt nås ett stort antal gånger utan resultat. På grund av en miss från utredaren har dock inte tjänsteanteckningen kommit åklagaren tillhanda förrän i februari 2009. Polismyndigheten anser att det är beklagligt att det skett ett misstag från utredarens sida som gjort att ärendet dragit ut på tiden i ytterligare två månader.

Avseende AA:s påstående att utredaren uppgett att AA skulle kallas till förhör inom en viss bestämd tid finner myndigheten ingen anledning att betvivla utredarens uppgifter om att detta påstående är felaktigt. Utredaren har följt åklagarens direktiv där det framgår att den misstänkte inte skulle höras förrän ett kompletterande målsägandeförhör hade skett.

Sammanfattningsvis anser polismyndigheten att den aktuella utredningen bedrivits i enlighet med de direktiv som lämnats av åklagaren. Myndigheten anser dock att en noggrannare dokumentation borde ha skett, särskilt när det som i aktuellt fall avser en utredning som ska bedrivas med särskild skyndsamhet.

AA yttrade sig över remissvaren.

Bedömning

Av 23 kap. 4 § rättegångsbalken framgår att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Finns det inte längre anledning till dess fullföljande ska den läggas ned.

När det, som i det nu aktuella fallet, rör sig om en förundersökning i vilken målsäganden vid tiden för anmälan är under 18 år ställs det i 2 a § förundersökningskungörelsen (1947:948, förkortad FUK) upp ett särskilt krav på skyndsamhet. Förundersökningen ska bedrivas särskilt skyndsamt, om brottet riktas mot målsägandens liv, hälsa, frihet eller frid och det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än sex månader. Förundersökningen ska vara avslutad och beslut fattat i åtalsfrågan så snart det kan ske och inom tre månader efter den tidpunkt då det finns någon som är skäligen misstänkt för brottet. Tidsfristen får överskridas endast om det är motiverat med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Exempel på sådana särskilda omständigheter som kan motivera ett överskridande av den aktuella tidsfristen är att det är fråga om en mycket omfattande brottsutredning eller att många barnförhör behöver hållas. Personalbrist eller förekomst av ett stort antal andra ärenden av förturskaraktär utgör däremot inte skäl att överskrida fristen (se SOU 2000:42 s. 91).

Det är undersökningsledaren som har ansvar för förundersökningen i dess helhet. Han ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rätts-säkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom behövliga direktiv för arbetet (1 a § FUK).

Av utredningen framgår att en polisanmälan om misshandel och olaga hot upprättades den 18 september 2007 och att målsägandens far i samband med detta noterades som skäligen misstänkt för brotten. Den föreskrivna tremånadersfristen började således löpa och beslut i åtalsfrågan skulle ha fattats senast i mitten av december 2007. Det kom dock att dröja fram till den 26 februari 2009, dvs. drygt 14 månader efter tidsfristens utgång, innan ett sådant beslut fattades.

När det gäller handläggningstiden ger utredningen vid handen att de enda åtgärder som vidtogs från det att förundersökningen inleddes i september 2007 fram till februari 2008 var att målsäganden och två vittnen hördes. Med hänsyn till de krav på skyndsamhet som ställs och att fristen redan då överskridits med ett par månader anser jag att handläggningen initialt inte drevs i enlighet med bestämmelsen i 2 a § FUK.

Därefter har emellertid svårigheter uppstått att få kontakt med målsäganden. HH har gjort ett stort antal försök att komma i kontakt med målsäganden, även via dennes målsägandebiträde. Även EE har haft kontakt med målsägandebiträdet. Jag delar Åklagarmyndighetens uppfattning att svårigheter att nå centrala bevispersoner kan vara en sådan särskild omständighet som kan utgöra skäl att överskrida tremånadersfristen. När det under hösten 2008 kunde konstateras att det inte var möjligt att få kontakt med målsäganden och förundersökningen således

skulle läggas ned borde emellertid åtgärder inför ett sådant beslut vidtagits betydligt snabbare än som skedde.

Slutligen konstaterar jag att diariet föringen hos såväl polisen som åklagaren har brutit.

Vad som övrigt kommit fram i ärendet föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något annat uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med den kritik som ligger i det ovan sagda.